

Гурлєва Тетяна Степанівна

старший науковий співробітник лабораторії консультативної психології та психотерапії Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, кандидат психологічних наук

ТЕКСТОВА ІНФОРМАЦІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ

У часи жорсткого інформаційного протистояння особливої актуальності набуває постановка і розв'язання питання попередження і опору негативним, деструктивним впливам на свідомість і поведінку як окремої особистості, так і певних груп громадян, суспільства у цілому. Обговорення цих проблем є важливими зокрема для забезпечення ефективної службової діяльності працівників правоохоронних органів.

Негуманною формою впливу, що здійснюється шляхом омани, спокушання людини до дій, які вигідні ініціаторам такого впливу, є маніпулювання. Поняття маніпуляція, маніпулювання має кілька значень. Так, під цим терміном можна розуміти певні дії-маніпуляції руками, коли його значення є позитивним (наприклад, під час медичного обстеження): «управляти», «управляти зі знанням справи», «надавати допомогу» тощо. Значення слова маніпуляція може бути й негативним (у перекладі з фр. *manipulation* чи лат. *anipulatio* – *manipulus* – «жменя») і розуміти як демонстрацію фокусів, засновану на спритності рук, умінні відвернути увагу спостерігачів від того, що має бути прихованим від них, або як махінацію, шахрайську витівку. У переносному значенні маніпулювання – це прагнення «прибрати до рук», «приручити» іншого, «заарканити», «піймати на гачок», спроба перетворити людину на слухняне знаряддя, «маріонетку» [3, с. 8-9].

Цілеспрямований вплив на суспільну й індивідуальну свідомість та інстинкти людини здійснюється через ЗМІ, зокрема через друковані, текстові засоби масової комунікації. Завдяки різноманітним формам непрямого, опосередкованого спілкування індивід може усвідомити свою єдність із суспільством і людством загалом, відчувати себе їхньою органічною часткою, яка спроможна активно і творчо змінювати себе і своє оточення. Але може, піддавшись маніпулятивному впливові, піти хибним шляхом, зрадити себе.

Маніпулятор точно визначає «слабкі місця» особистості, враховує її приналежність до певної групи людей, їх інтереси, прагнення, сподівання, політичні та інші орієнтири, а також страхи, сумніви, проблеми. І не має значення, чи то студент, домогосподарка, успішний підприємець чи військовослужбовець – механізми впливу ефективно діють там, де вони не зустрічають опору, де людина «дозволяє» маніпулювати собою, покладаючись не на власні переконання, особисту відповідальність, свою совість, пошук істини, а на зовнішній авторитет. Таке некритичне підпорядкування впливовим людям, чужій думці, у свою чергу, провокує деградацію особистості, нівелювання, а то й знищення її здатності бути

суб'єктом свого і суспільного життя. Адже, як свідчать наукові дослідження, у навіюваної людини зменшуються індивідуальні розумові здібності, уніфікуються інтереси, відчуття та мислення, що ще більше уможлиблює маніпулювання її свідомістю та поведінкою [3, с.13], а значить все більше сприяє деградації особистості. У дні нестабільної соціально-політичної, економічної ситуації в Україні ЗМІ усе дужче набувають рис потужного інструменту відображення і формування свідомості, почуттів, смаків, поглядів величезних аудиторій громадян, різних верств населення. Через друковані засоби масової інформації відбувається не тільки обмін між людьми своїми враженнями, сподіваннями, намірами, але й спрямований вплив на людину чи спільноти заради досягнення певного результату.

Телебачення, Інтернет, преса тощо використовуються як вивірені і надійні канали маніпуляції для тих, хто націлений зробити людину керованою, безвольною, безвідповідальною, нездатною самостійно оцінювати будь-яку інформацію про події, явища, що відбуваються в країні і світі, та приймати особисті рішення. Чутки, відверта брехня, які некритично засвоюються і емоційно «підігриваються», і зовсім дезорієнтують людину або групи людей, роблячи їх легкою здобиччю в руках справного маніпулятора, який за таких слухних для нього умов може скерувати і думку, і поведінку у потрібне для нього русло. Тому завданням працівників сучасних ЗМІ, у тому числі текстових (газети, журнали, Інтернет-сайти), має бути свідоме уникання і несхвалення будь-яких маніпулятивних матеріалів, які сприяють руйнуванню особистості громадянина-читача, послабленню його критичності, волі, самостійності, формування власної думки щодо тієї чи іншої події, певних особистостей, а також власної ролі у розбудові приватного життя і долі своєї країни.

Для збереження, зміцнення і гармонізації особистості у нинішніх психотравмивних умовах особлива роль належить психологу, який надає психологічну допомогу населенню (у тому числі і працівникам правоохоронних органів), через текстові ЗМІ. Така допомога взагалі

вважається масовою, бо фахівець звертається до великих груп людей, яких об'єднує та або інша проблема (виживання, здоров'я, працевлаштування, матеріальне забезпечення, освіта дітей тощо). Водночас, окремий читач, який послуговується психологічною допомогою через, скажімо, науково-популярний журнал, спілкується з автором статті особисто, тобто вступає з ним у взаємодію. Саме в цей момент відбувається або маніпулювання людиною-читачем з боку автора, або діалогічне спілкування, яке має на меті укріпити людину психоемоційно, викликати в ній намір до активних дій щодо певних самозмін, перегляду власної життєвої траєкторії, якісної перебудови свого оточення. Діалог (як бесіда, розмова) є специфічною для людини формою міжособистісної взаємодії і якість стосунків, за яких одна людина є рівною другій людині як вільному суб'єкту, який має свої інтереси, цінності і внутрішній світ, власну мету [1]. Співбесіда двох рівноправних партнерів по спілкуванню сприяє критичності, налагодженню людини на конструктивне і відповідальне розв'язання складної життєвої ситуації чи наболілої проблеми, активізації творчої активності особистості.

Надзвичайно важливими є ідеї психологів (О.О. Леонт'єв, Л.С. Виготський, Х.Г. Гадамер, Н.В. Чепелева та ін.) щодо сприйняття тексту (у тому числі друкованого). У працях В.П. Зінченка, Г.С. Костюка, С.Л. Рубінштейна зазначено, що розуміння тексту являє собою складну мисленнєву діяльність, яка включає в себе аналіз – виділення у тексті інформативно значущих елементів, і синтез – об'єднання їх у єдине ціле. Відсутність синтезу свідчить про нерозуміння, і, навпаки, розуміння тексту виникає у той момент, коли здійснюється синтез. Читач може розмірковувати над текстом, який він розуміє, який породжує нові думки і умовиводи.

Діалогічний текст має на меті, зазначає Н.В. Чепелева, стимулювати виникнення нового знання, ставлення, оцінки у реципієнта, тобто не тільки інформування, але й розвиток особистості. Автор діалогічного тексту претендує не лише на передачу певної інформації, але й на встановлення певного контакту з реципієнтом, трансляцію йому особистісних смислів і

прагне до їх прийняття особистістю [4]. У складних, кризових життєвих обставинах, пропрацьовуючи смислові конфлікти, стикаючись із внутрішніми протиріччями, особистість розвивається, запускаючи тим самим подальшу роботу самосвідомості.

Той або інший текст характеризується діалогічністю чи маніпулятивністю. *Діалогічність тексту* визначається за наступними параметрами: ясність і логічність викладу матеріалу; апелювання до думки читача за допомогою запитань, закликів до роздумів; наведення фактів, які не суперечать здоровому глузду і які вже можуть бути відомі читачеві; висновки передбачають власне судження читача і вибір дій, самостійний пошук інформації. *Маніпулятивність тексту* може мати такі ознаки: автор «тисне» на потреби, почуття та емоції читача; текст не логічний, не дає можливості вибудувати власне судження, нав'язує орієнтири і конкретні способи і шляхи вирішення ситуації; засобом емоційного «заарканення» може бути запобігання до шокуючих прикладів, які викликають страх і сумніви, готовність скоріше вийти з цього стану, а значить і потрапити «у пастку» маніпулятора, яких запропонує власний вихід із проблеми, яку сам же і сконструював. Маніпулятор пропонує читачеві той план дій, які йому вигідні, людська проблема зіграє роль «наживки» для керування людьми. Діалогічно ж налаштований автор сприяє пробудженню і зміцненню власних сил і можливостей особистості, виводить її зі стану скутості і неврівноваженості, лише пропонуючи шляхи пошуку власних резервів і перспектив – в цьому виявляється його щира і професійна допомога.

Діалог є інструментом і умовою спілкування між психологом і громадянами дистантно, через друковані, текстові ЗМІ. Послугуючись професійною психологічною допомогою через друковану продукцію, клієнт-читач не лише удосконалюється у сприйманні, розумінні та інтерпретації прочитаного і стає спроможним правильно скористатися ним, а й може компетентно передавати отриману й осмислену інформацію, ділитися своїми думками з іншими людьми. Діалогічна текстова взаємодія сприяє опору будь-

яким маніпулятивним технологіям, бо допомагає людині думати, формувати власні оцінки і переконання, що є несумісним з прийняттям чужої думки і вказівок до дії без критичного їх осмислення.

Список використаних джерел:

1. Братченко С.Л., Леонт'єв Д.А. Диалог / С.Л. Братченко, Д.А. Леонт'єв // *Екзистенціальна традиція: філософія, психологія, психотерапія.* — 2007, № 2 (11). – С. 23-28.
2. Остапенко Г. Маніпулятивні технології як загроза у соціально-комунікативних інтернет-практиках студентської молоді / Галина Остапенко // *Вісник Книжкової палати, 2012, № 12.* – С. 1-5.
3. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / [В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Л.Ф. Компанцева, Є.Д. Скулиш, О.Д. Бойко, В.В. Остроухов] ; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ “ВПІОЛ”, 2011. – 248 с.
4. Чепелева Н.В. Текстова інформація як чинник психологічного впливу на свідомість реципієнта / Н.В. Чепелева // *Технології розвитку інтелекту : Електр.наук.журн.* – Том 1, № 2 (2011).

Давидова Ольга Василівна

доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук

ПРОФАЙЛІНГ У ПЕРЕГОВОРАХ З ОСОБАМИ, ЩО ЗАХОПИЛИ ЗАРУЧНИКІВ

Сучасний етап становлення суспільства зумовлює актуальність проблеми ненасильницьких засобів вирішення конфліктів. Особливо важливо це для правоохоронних органів, діяльність яких пов'язана з конфліктними ситуаціями, які виникають при виконанні службових обов'язків.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

круглого столу:

*Психологічні засади забезпечення
службової діяльності працівників
правоохоронних органів*

м. Кривий Ріг

2017

УДК 159.98
ББК 88.573 □ 5

Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: матеріали круглого столу (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 10 лютого 2017 року). – Кривий Ріг, 2017. – 262 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України
(протокол №8 від 31 березня 2017 року)*

Публікується за матеріалами круглого столу «Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів», який відбувся 10 лютого 2017 року в залі бібліотеки (м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, б. 21).

Видання може бути корисним для психологів правоохоронних та судових органів, аспірантів (ад'юнктів), слухачів магістратури, студентів й курсантів вищих навчальних закладів, а також всім, хто цікавиться актуальними питаннями психологічного забезпечення службової діяльності правоохоронних органів.

Матеріали збірника опубліковані в авторській редакції.

ЗМІСТ

ЗВЕРНЕННЯ РЕКТОРА ІНСТИТУТУ ДО УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ: «ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ»

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ

Бевзюк І.М. Психологічний супровід прокурорської діяльності: досвід організаційно-правового забезпечення	13
Біба А.В., Кушнарєва К.О. Соціально-психологічна спрямованість діяльності підрозділів Національної поліції з протидії дитячій злочинності	18
Борець Т.О. Психологічний супровід в діяльності працівників правоохоронних органів	23
Буга Г.С. Проблемні питання гендерної рівності жінок-поліцейських сучасного українського суспільства	29
Бучма В.В. Дослідження структури комунікативної здатності підлітків як умови їх особистісної самореалізації	35
Володарська Н.Д. Системний підхід у роботі з посттравматичними стресовими розладами особистості	40
Галустян О.А., Захаренко Л.М., Юрченко-Шеховцова Т.І. Інтерактивні заняття як засіб формування адекватної професійної мотивації курсантів	45
Горбенко Д.А. Особливості психологічної служби ОВС України. Тенденції розвитку	51
Грубі Т.В. Основні напрями профілактики професійного вигорання фахівців	55
Гурова О.В. До питання про психологічні виміри насилля	61

Гурлєва Т.С. Текстова інформація: психологічні засади попередження деструктивного впливу на особистість	63
Давидова О.В. Профайлінг у переговорах з особами, що захопили заручників	68
Дзюбко Л.В. Особливості самореалізації підлітків в умовах загальноосвітньої школи	73
Діденко Т.М. Психологічні детермінанти професійної соціалізації працівника Національної поліції України	76
Збаранская А.С. Когнитивно-поведенческие методы терапии ПТСР	79
Зінсу О.І. Толерантність як складова професійної компетенції працівників правоохоронних органів	81
Казміренко В.О. Фрустрація і стрес в екстремальних ситуаціях	88
Калищук С.Н. Личностные детерминанты профессионального риска в нормативных и экстремальных ситуациях	90
Кареліна О.Г. Заходи профілактики професійного вигорання	99
Когут О.О. Дослідження професійних стресових ситуацій працівників Національної поліції в сучасних умовах	106
Кондратенко Л.О. Особливості діагностики розладів, викликаних стресом у співробітників загонів особливого призначення	111
Конельська І.М. Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми формування психологічної стійкості особистості	115
Костюк А.В. Инновационные подходы в профессионально-психологическом отборе в полицию	119
Кочегаров О.С. Технології та критерії психодіагностики та професійної допомоги, заходи профілактики посттравматичного стресового розладу і психологічних травм	121

Кретчак О.М. Психологічне вивчення особистості обвинуваченого в розслідуванні злочинів	128
Кучеренко О.І. Особистий ризик у екстремальних професійних ситуаціях та загальна характеристика умов службової діяльності працівників ОВС	133
Лефтеров В.О. До проблеми психологічного прогнозу успішності професійної діяльності працівників Національної поліції України	143
Литвин В.В. Професійна психологічна підготовка патрульних поліцейських	148
Лінник А.О. Психологічні детермінанти криз професійного становлення працівників патрульної поліції	152
Лісун С.Л. Довіра як основоположний принцип взаємодії Національної поліції України з населенням	156
Лопатинська І.С. Методика вивчення соціально-психологічної адаптації курсантів першого курсу ВНЗ зі специфічними умовами навчання	162
Ляса М.В., Логонюк О.В. Соціально-психологічні особливості спілкування представників правоохоронних органів з дітьми	168
Макарова Т.М. Професійний стрес та особистісні фактори регуляції діяльності	174
Мухіна Г.В. Про систему психологічної підготовки майбутніх поліцейських	179
Нагній А.В. Феномен професійного вигорання	184
Новікова К.М. Оптимізація принципів надання психологічної допомоги в роботі з посттравматичним стресовим розладом методами арт-терапії	188
Пекарська В.П. Вплив фізичних навантажень на психологічний стан людини	193
Пекарський С.П. Адаптація курсантів до умов навчання у ВНЗ системи МВС України	197

Пенькова О.І. Сімейна взаємодія в особистісному життєздійсненні	201
Перекопський С.Ю. Підвищення психофізичного стану працівників правоохоронних органів у процесі фізичного виховання	205
Пилипенко Є.О. Особливий психофізіологічний стан жінки у кримінальному праві України	209
Рева О.М. Емоційна стійкість в контексті подолання професійного стресу працівників правоохоронних органів	213
Рижакіаова Д.О. Адаптація випускників шкіл до умов навчання у ВНЗ зі специфічними умовами навчання системи МВС України	216
Родіна В.В. Профілактика посттравматичних стресових розладів у працівників правоохоронних органів	220
Сахнік О.В. Психологічні аспекти забезпечення надійного функціонування пенітенціарного персоналу	224
Федоровська Н.В. Психологічні особливості відбору спецпризначенців	229
Холод Ю.Л. Психологічна допомога шкільного практичного психолога учасникам навчально-виховного процесу при посттравматичних стресових розладах та психологічній травмі	234
Христюк О.С. Особливості психологічної допомоги членам сім'ї учасників антитерористичної операції	238
Чайка Г.В. Психологічна автономія працівників правоохоронної служби	243
Червінчук А.В. Нормативно-правоверегулювання психофізіологічної діагностики у сфері безпеки дорожнього руху	247
Юрченко-Шеховцова Т.І. Соціальна адаптація першокурсників до навчання у ВНЗ із специфічними умовами навчання як стадія соціалізації особистості	251
Яроменок М.А., Медведєв В.С. Профілактика деформації професійної свідомості прокурорів	257